

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه راهنمایی و مشاوره

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته مشاوره

عنوان:

**رابطه هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در بین دانشجویان
کارشناسی ارشد مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی
واحد مرودشت**

استاد راهنما:

دکتر صدرااله خسروی

استاد مشاور:

دکتر نازنین هنرپروران

نگارش:

محبوبه فقیهی

تابستان 1392

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مژده و اخلاق پژوهش

بیاری دانشمند و کلمه علم و اعتقاد خداست و هر واژه ناظر بر اعمال انسان و به مرط و پارس داشت مقام بلند دانش پژوهش و نظریه اهریت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادا نشی و میان و اعضاء اهریت علمی و واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متمدن می کردیم اصول زیر را در اخطامیت های پژوهش مد نظر قرار داده و از آن تحریط نکندیم:

۱. عدل تحقیق تبلیغی و نارسایی پی جو بی تحقیق و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی تحقیق.
۲. اجتناب رعایت اخلاق منبه رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (ندان، حیوان و نبات) سایر صاحبان حق.
۳. اجتناب مالکیت مادی و معنوی منتهی به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
۴. اجتناب منبذ فعالیت مرصاح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
۵. رعایت انصاف و امانت منبه به اجتناب از حرکت تبلیغی و منبذ و اعدا و حفاظت از اموال، تهیه نرات و منابع در اختیار.
۶. اجتناب از تبلیغ و تبلیغی منتهی از اصرار و اطلاعات چرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
۷. اجتناب از تبلیغ و تبلیغی منتهی هر یم ها و هر دست ها در انجام تحقیقات و رعایت جان منبه به وفاداری از حرکت هر دست شکنی.
۸. تمهید به رعایت اخلاق و انصاف منتهی به نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و داند نشی و میان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
۹. اجتناب از تبلیغ و تبلیغی منتهی جو بی از حرکت رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضوع نسبت به کنگره و پژوهش را به سانه های غیر علمی می آلایند.

معاونت پژوهش و فن آوری
به نام خدا
تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب محبوبه فقیهی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته مشاوره که در تاریخ 92/6/30 از پایان نامه خود تحت عنوان "رابطه هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت" با کسب نمره دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- 1) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- 2) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- 3) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- 4) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه راهنمایی و مشاوره

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته مشاوره

عنوان:

**رابطه هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در بین دانشجویان
کارشناسی ارشد مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی
واحد مرودشت**

استاد راهنما:

دکتر صدرااله خسروی

استاد مشاور:

دکتر نازنین هنرپروران

نگارش:

محبوبه فقیهی

تأیید: 1392

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو : محبوبه فقیهی در تاریخ 1392/ 6 / 30 رشته : مشاوره

از پایان نامه خود با عنوان : رابطه هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

با درجه و نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری سمت امضاء اعضای هیات داوری

1- دکتر صدراله خسروی استاد راهنما

2- دکتر نازنین هنرپروران استاد مشاور

3- دکتر زهرا قادری استاد داور

مدیر/معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

مراتب فوق مورد تایید است .

سپاسگزاری

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخاق

سپاس خدای را که برانسان منت نهاد، به گوهر عقل و ایمان آراست و قلم را که سرشش نوشتن است ابزار کار و وسیله‌ی تعقل و تحلیل افکار قرار داد.

اکنون که به لطف پروردگار توفیق یافتم تا دوره‌ای از فراگیری علم و دانش را طی کنم، اینک طی شدن این مسیر را مرهون لطف و همراهی بسیاری از سرورانم هستم که این قلم تنها شماری از آنان و گوشه‌ای از زحماتشان تصویرگر است. بر خود فرض می‌دانم از کلیه اساتید ارجمندی که در طی این دو سال، شاگردی این حقیر را پذیرفتند تشکر و قدردانی کنم بالاخص از استاد ارجمند و بزرگوار جناب آقای دکتر خسروی که با سعه صدر و راهنمایی‌های خردمندانه خویش، دلسوزانه الفبای پژوهش را به من آموختند.

همچنین از سرکار خانم دکتر هنرپروران استاد مشاور محترم، که در طول این دو سال، دلسوزانه، با دقت و نکته سنجی‌های خود، مرا مرهون لطف خویش قرار داده و علاوه بر کسوت استادی، در این مدت همواره کلام و رفتارشان آموزنده و مایه دلگرمی بود بی‌نهایت سپاسگزارم و توفیق روزافزون همگان را از خداوند متعال خواهانم.

تقدیم به

ارواح مطهر معصومین که منطق اندیشیدن را به ما آموختند و به روح ملکوتی پدرم، آن فقیه شهیدی که پیوسته در زمان حیاتش افق‌های دوردست را می‌نگریست و هنراندیشیدن و اشتیاق آموختن را او به من آموخت.

و به مادرم به پاس دست‌های پرمهرش که هرگاه در کشاکش روزگار به اطرافم نگریستم خود را در سایه‌ی حمایتش یافتم و بعد از خدا همه هستی‌ام را وام دار اویم.
و به هم‌کسانی که لحظه‌ای بعد انسانی و وجدانی خود را فراموش نمی‌کنند و بر آستان گران سنگ انسانیت سر فرود می‌آورند و انسان را با همه تفاوت‌هایش ارج می‌نهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1.....	چکیده
فصل اول: کلیات پژوهش	
2.....	مقدمه
3.....	بیان مسئله
7.....	اهمیت و ضرورت انجام پژوهش و جنبه های نوآوری آن
10.....	اهداف پژوهش
10.....	پرسش های پژوهش
11.....	تعاریف نظری و عملی
11.....	تعاریف نظری تحقیق
12.....	تعاریف عملیاتی
فصل دوم: مروری بر ادبیات و پیشینه پژوهش	
13.....	مقدمه
13.....	مبانی نظری هوش اخلاقی
14.....	انواع هوش
14.....	ارتباط انواع هوش با یکدیگر
15.....	تعریف لغوی اخلاق
15.....	تعریف اصطلاحی اخلاق
16.....	دیدگاه روانشناسان و فلاسفه در مورد اخلاق و هوش اخلاقی
16.....	دیدگاه مایکل بوربا:
17.....	نحوه ی ساختن هوش اخلاقی
18.....	دیدگاه لینک و کیل
19.....	هوش اخلاقی از دیدگاه فورد و ریچاردسون
19.....	تاریخچه ی نظریه پردازی و تحقیقات روانشناختی در موضوع رشد اخلاقی کودک:
27.....	مؤلفه های هوش اخلاقی و معنوی در اسلام
27.....	اخلاق از دیدگاه اسلام و قرآن
29.....	اهمیت هوش اخلاقی
30.....	مبانی نظری مسئولیت پذیری
31.....	مسئولیت پذیری از نظر اسلام
33.....	دیدگاه روانشناسان در مورد مسئولیت

36.....	اهمیت مسئولیت پذیری
37.....	ویژگی های افراد مسئولیت پذیر
37.....	پیامدهای عدم پذیرش مسئولیت
38.....	اهمیت اجتماعی و تربیتی مسئولیت پذیری
38.....	مبانی نظری حمایت اجتماعی
39.....	دیدگاه روانشناسان درمورد حمایت اجتماعی
42.....	حمایتهای اجتماعی و سلامتی
42.....	نظریه ی دو عامل سلامت هیجانی
43.....	انواع حمایت اجتماعی
44.....	پیشینه ی پژوهش
44.....	پژوهش های انجام شده در خارج از کشور
50.....	ب: پژوهش های انجام شده در داخل کشور
53.....	جمع بندی

فصل سوم: روش اجرای پژوهش

55.....	مقدمه
55.....	روش پژوهش
55.....	جامعه آماری
55.....	نمونه و روش نمونه گیری
56.....	ابزار های پژوهش
60.....	روش اجرای پژوهش
60.....	روش تجزیه و تحلیل آماری داده ها
60.....	ملاحظات اخلاقی

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل دادهها

61.....	مقدمه
---------	-------------

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

66.....	خلاصه پژوهش
67.....	بحث در یافته ها
69.....	نتیجه گیری
70.....	محدودیت های پژوهش
71.....	پیشنهادهای کاربردی
72.....	منابع و مأخذ

72.....	منابع فارسی
80.....	منابع انگلیسی
83.....	پیوست ها
83.....	پرسشنامه هوش اخلاقی
87.....	پرسشنامه مسئولیت پذیری RE
90.....	پرسشنامه حمایت اجتماعی
91.....	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
56	جدول شماره 3-1: فراوانی و درصد فراوانی جنسیت آزمودنی ها.....
56	جدول شماره 3-2: میانگین و انحراف معیار سن آزمودنی ها.....
58	جدول 3-3: مقایسه آلفای به دست آمده در تحقیق مارتین و آستین a(2010) و تحقیق آراسته b(1390).....
62	جدول شماره 4-1: ضریب همبستگی بین ابعاد هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری با حمایت اجتماعی.....
63	جدول شماره 4-2: نتایج تحلیل رابطه خطی بین ابعاد هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری.....
63	جدول شماره 4-3: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام مسئولیت پذیری براساس ابعاد هوش اخلاقی.....
64	جدول شماره 4-4: نتایج تحلیل رابطه خطی بین ابعاد هوش اخلاقی با حمایت اجتماعی.....
64	جدول شماره 4-5: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام حمایت اجتماعی براساس ابعاد هوش اخلاقی.....
65	جدول شماره 4-6: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام حمایت اجتماعی براساس ابعاد هوش اخلاقی.....

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی رابطه هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در بین دانشجویان ارشد مشاوره بوده است. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت در سال تحصیلی 91-1390 جمعاً 150 نفر بوده، که در نهایت 110 نفر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش نمونه گیری سرشماری می باشد. نمونه های انتخابی با استفاده از پرسشنامه هوش اخلاقی (MCI) لینک و کیل، مقیاس سنجش مسئولیت پذیری کالیفرنیا و پرسشنامه حمایت اجتماعی واکس، فیلیپس، هالی، تامسون، ویلیافر و استوارت مورد آزمون قرار گرفتند. داده ها حاصل از اجرای پرسشنامه ها با استفاده از ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون تجزیه و تحلیل شدند. نتایج پژوهش نشان داد که مسئولیت پذیری با ابعاد عمل کردن مبتنی بر اصول، راستگویی، پای بندی به عهد و توانایی بخشش اشتباهات خود، هوش اخلاقی رابطه مثبت و معنادار دارد و بین مسئولیت پذیری و سایر ابعاد رابطه معنادار وجود ندارد. همچنین حمایت اجتماعی با ابعاد پای بندی به عهد و توانایی بخشش اشتباهات خود و دیگران رابطه مثبت و معنادار دارد. ولی بین سایر ابعاد با حمایت اجتماعی رابطه معنادار وجود ندارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد در مجموع 0/07 از مسئولیت پذیری از طریق ابعاد هوش اخلاقی پیش بینی می شود. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد بعد توانایی در بخشش خود به صورت معناداری حمایت اجتماعی را پیش بینی می کند.

کلید واژه‌ها: هوش اخلاقی، مسئولیت پذیری، حمایت اجتماعی

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

بدون تردید سازندگی درونی انسان و اصلاح و تهذیب نفس او در سعادت فردی و اجتماعی دنیوی و اخروی او نقش بسزایی دارد. به طوری که اگر انسان تمامی علوم را تحصیل کند و کلیه ی نیروهای طبیعت را به تسخیر خویش در آورد، اما از تسخیر درون و تسلط نفس خود ناتوان باشد، از رسیدن به سعادت و نیل به کمال، باز خواهد ماند. تمامی پیشرفتهای علمی و صنعتی، در صورتی که همراه با اصلاح درون انسان نباشد، بسان کاخهای سر به فلک کشیده ای هستند که بر بالای کوه آتشفشان بنا گردیده اند. از این رو تربیت روحی و اخلاقی انسان و در یک کلام « برنامه ی انسان سازی »، برای هر جامعه ای امری به تمامیت جدی و حیاتی است.

هوش اخلاقی¹ در برگیرنده ی نوعی سازگاری و رفتار حل مسئله است که بالاترین سطوح رشد را در حیطه های مختلف شناختی، معنوی و هیجانی شامل می شود. این هوش به فرد دید کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادها می دهد. و او را قادر می سازد به چارچوب بندی و تفسیر مجدد تجارب خود پرداخته، شناخت و معرفت خویش را عمق بخشد (مظاهری، 1388).

رشد و تقویت حس مسئولیت پذیری² به عنوان یکی از اهداف مهم تعلیم و تربیت از دیر باز مورد توجه برنامه ریزان، معلمان، مربیان، والدین و حتی خود جوانان بوده است. برخوردار از حس مسئولیت پذیری به مثابه یک سرمایه ارزشمند حیاتی، در همدلی انسان ها، به ویژه افرادی است که از مهارت های اجتماعی کمتری برخوردارند و از مهمترین عوامل پیشرفت و شکوفایی استعدادها، توانایی ها و خلاقیت ها

¹ Moral intelligence

² responsibilities

به شمار می رود و عامل مهمی در پیشرفت تحصیلی، جامعه پذیری، سازگاری اجتماعی با گروه همسالان محسوب می گردد. عکس این قضیه نیز صادق است یعنی رفتار غیر مسئولانه، خودسرانه و عدم شناخت واقعی از خود و عدم اعتماد به نفس در جوانان، باعث شکست، ایجاد عقده حقارت، خودکم بینی، و عدم احساس مسئولیت در انجام کارها و ایجاد افکار و توقعات منفی می گردد و عامل موثری در گسترش مفاسد اجتماعی و بزهکاری نوجوانان و جوانان محسوب می شود (بخشی، 1388).

یکی از مفاهیمی که مازلو به عنوان یک نیاز اساسی برای رشد فرد، ضروری می داند حمایت اجتماعی¹ است. مازلو مشاهده نمود که اکثر افراد روان نژندی که برای روان درمانی مراجعه می کنند، دارای سطوحی از حس فقدان امنیت، تعلق خاطر، عشق، توجه و حرمت نفس می باشند. مازلو بر این باور است که افراد، وابسته به محیط اجتماعی خود هستند و بدین شیوه نیازهای اساسی خود را رفع می نمایند و از این رو افراد نسبت به احساسات و نیات دیگران حساس هستند و با انعطاف پذیری، خود را با شرایط مختلف سازگار می سازند (برهن²، 1987).

یکی از ریشه های آسیب پذیر بودن افراد، کم رنگ شدن اخلاق، عدم مسئولیت پذیری و کم شدن حمایت اجتماعی و بی هدفی آنهاست، هدف و اخلاق چیزی است که رسیدن به آن سبب کمال و شکوفایی شخصیت آدمی می شود، همچنین حمایت اجتماعی باعث می شود تا انسانها با فشار روانی کمتر و نیز آسایش و احساس آرامش بیشتری در کنار یکدیگر زندگی و با هم کار کنند (قطبی، 1389) بنابراین واضح است هوش اخلاقی برای پذیرفتن مسئولیت و حمایت اجتماعی در زندگی گام مهمی است که این پژوهش به آن می پردازد با توجه به نقش و اهمیت مفهوم هوش اخلاقی، مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در رفتار و سعادت و کمال انسان به طور کلی، تحقیق حاضر به رابطه ی هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی پرداخته است.

بیان مسئله

از آنجایی که براساس نظریه ی « سرمایه ی انسانی »، جوانان باید سرمایه ی ملی و جلوه ای از غرور ملی آن جامعه به حساب آیند واضح است که اگر جوانان نتوانند با مسائل فردی، اجتماعی، خانوادگی و ... کنار بیایند با مشکلات زیادی روبرو خواهند شد (کمپاس³، 1987 به نقل از علوی، 1383). اخلاق از موضوعاتی است که از بدو تولد بشر وجود داشته و گذر زمان نه تنها ضرورت وجود آن را کم رنگ و کم اهمیت نموده است بلکه بر اهمیت و لزوم آن در این برهه ی زمان افزوده است و تا جایی که امر در

¹ social supports

² brehen

³ compas

بحث از مسئولیت های اجتماعی و استانداردهای جهانی اصول اخلاقی انسانی از موضوعات چالش برانگیز کلیه ی سازمانهای اداری می باشد (مظاهری، 1388).

در تجزیه و تحلیل رفتار سازمان ها، دانشگاهها پرداختن به اخلاق و ارزش های اخلاقی یکی از ملزومات است نماد بیرونی سازمان ها و دانشگاهها "رفتار اخلاقی"¹ آن ها تشکیل می دهد که خود حاصل جمع ارزش های گوناگون اخلاقی است که در سازمان ها و دانشگاهها ظهور و بروز یافته است (تولایی، 1388).

هوش به عنوان یکی از توانایی شناختی در اوایل قرن بیستم توسط آلفرد بینه² مطرح شد اما در سال های اخیر مفهوم هوش به حوزه های دیگری مانند هوش هیجانی، هوش طبیعی، هوش وجودی، هوش اخلاقی و هوش معنوی گسترش یافت (کریمی، 1389).

هوش اخلاقی³ به معنی توجه به زندگی و طبیعت رفاه اقتصادی و اجتماعی، ارتباطات باز و صادقانه و حقوق شهروندی است. افرادی با هوش اخلاقی قوی کار درست انجام می دهند، اعمال آنها پیوسته با ارزش ها و عقایدشان هماهنگ است، عملکرد خوبی ارائه می کنند و همیشه کارها را با اصول اخلاقی پیوند می دهند هوش اخلاقی می تواند بر تمامی جنبه های زندگی، زناشویی، فرزندپروری، کیفیت روابط، حرفه، خلاقیت و مهارت های زندگی اثر بگذارد. مهمترین نکته در مبحث هوش اخلاقی این است که این هوش به طور کامل آموختنی و قابل یادگیری است و به هیچ وجه جنبه وراثتی ندارد و تنها از طریق تربیت به کودکان منتقل می شود. توجه به هوش اخلاقی که مرز بین نوع دوستی و خودپرستی است، یک ایده آسمانی است. رشد اخلاقی افراد با رفتارهایی که از خود نشان می دهند رابطه مستقیم دارد هوش اخلاقی اشاره به اینکه ما به صورت ذاتی، اخلاقی یا غیر اخلاقی متولد نمی شویم، بلکه یاد می گیریم که چگونه خوب باشیم (بوربا⁴، 2005، ترجمه کاووسی، 1390). به زعم بوربا، هفت اصل مورد نیاز برای هوش اخلاقی، هوشیاری⁵، همدردی⁶، خود کنترلی⁷، توجه و احترام⁸، مهربانی⁹، صبر و بردباری¹⁰ و انصاف¹¹ است.

پژوهشگران از جمله بوربا با نظریه هوش اخلاقی و کیم¹² با نظریه رهبری تیمی، دریافتند که چگونه مهارتهای اخلاقی در وجود انسان توسعه پیدا می کند و دیدگاه هایی از روانشناسی را برای ارائه ی مبنایی،

¹moral behavior

²Alfred bineh

³Moral intelligence

⁴borba

⁵consciousness

⁶empathy

⁷self-control

⁸respect

⁹kindness

¹⁰tolerance

¹¹fairness

¹²kim

برای درک اینکه چگونه رهبران اخلاقی ایجاد می شوند ، ارائه دادند (لینک و کیل¹، 2006، ترجمه گودرزی 1391).

با توجه به تعریف بالا به نظر می رسد که هوش اخلاقی برای روابط افراد و پیشرفت کاری آن ها مهم است از طرفی اخلاق مهم ترین ارتباط بشر و عامل اصلی فرایند اجتماعی شدن می باشد. برای این که جامعه ای سالم و کارآمد داشته باشیم پرورش هوش اخلاقی در افراد جامعه امری ضروری است. هوش اخلاقی موجب افزایش تعهد و مسئولیت پذیری بیشتر جوانان و کارکنان شده ، به بهبود و کارآیی فردی و گروهی می انجامد. برای تحقق آن لازم است که افراد جامعه به ویژه جوانان مسئولیت پذیر و متعهد باشند ، تا بتوانند از تسهیلات و امکانات اجتماعی بهره مند شوند و هم پیامد اعمال و شکست های خود را بپذیرند و زمینه های رسیدن به اهداف خویش در زندگی هموار سازند. تقویت هوش اخلاقی، موجب می گردد که عناصر اصلی آن به ویژه مسئولیت پذیری بهبود یابد .

یکی از شاخص های هوش اخلاقی، مسئولیت پذیری است. مسئولیت به معنای پاسخگویی قانونی، مالی یا اخلاقی است و فرد مسئول، انسانی است که معتمد و قابل اطمینان است. آگاهی از مسئولیت، یعنی آگاهی از اینکه خود، سرنوشت رفتاری های زندگی، احساسات و در نتیجه رنج ها را بوجود می آورد. آدمی در راستای مسئولیت پذیری در جامعه، نقش هایی را عهده دار می گردد و حصار زندگی فردی و بی تفاوتی در هم شکسته، پیوندی عمیق بین سرنوشت و سعادت خویش با سرنوشت و سعادت دیگران، برقرار می کند و در نتیجه، زمینه ی تکامل، سعادت، رشد، توسعه و سازندگی خود و جامعه ی خویش را به تمامی ابعاد مهیا می سازد. زیرا خصوصیت مسئولیت پذیری در رفتار وجود انسان آثاری دارد که در قالب فضائل و کمالاتی چون اهتمام به امور دیگران، انسان دوستی، سودرسانی به هموعان در کار و زندگی فردی و اجتماعی ، مردم گرایی و تعاون و همکاری، متبلور می شود (اسدی، 1389).

خداوند موجودات بی شماری را در جهان آفریده است که بیهوده و بی هدف رها نشده اند بلکه همه ی آنها به سوی مقصد و کمالی که خداوند برایشان معین فرموده است ، در حرکت و تکاپو هستند، درقرآن کریم به این موضوع اینگونه اشاره شده است :

« ما آسمان و زمین و آنچه در میان آنها ، بیهوده نیافریدیم »²

کسی که احساس مسئولیت دارد در جریان انجام مسئولیت خود ، احساس ارزشمندی می کند و نیز احساس می کند برای دیگران مثمرتر است و آنها نیز برای او ارزش قائلند . او برای کار و کوشش ، انگیزه

¹ Lennick & keil

² سوره ی مبارکه ی انبیا، آیه 15

ی جدی دارد و سعی می کند ناکامی های خود را تحمل کند و بردبار باشد تا اعتبار و ارزشمندی خود را پاس دارد (گلاسر¹، ترجمه صاحبی، 1391).

مسئولیت درختی است که زمینه اش شناخت ها، ریشه اش اعتقادات، بهارش بحران ها، حادثه ها و گرفتاری هاست. مسئولیت بر این پایه ها استوار است: داده ها بازدهی می خواهند، سرمایه ها باید سود بیاورند، آنچه از اوست باید برای او باشد (صفایی، 1379).

با پیشرفت تمدن و فرهنگ، مسئولیت و حمایت اجتماعی افراد افزایش می یابد به طوری که در هر لحظه احتیاج است که فرد دامنه ی ارتباط با هم نوعان خود گسترش دهد و دیگران را بدون در نظر گرفتن نکات مثبت و منفی آن ها، بپذیرد. لذا برای پرورش هوش اخلاقی و مسئولیت پذیری نیازمند حمایت اجتماعی است. دانشگاه بهترین مکانی است که این ارتباطات در آن تجلی می یابد.

یکی از عوامل تعیین کننده سلامت روان که به اهمیت بعد اجتماعی انسان اشاره دارد، حمایت اجتماعی است، که در سالهای اخیر مورد توجه بیشتری قرار گرفته است. طبق تعریف حمایت اجتماعی عبارت است از: مراقبت، محبت، عزت، تسلی و کمکی که سایر افراد یا گروه ها به فرد ارزانی می دارند (سارافینو²، 2005). در واقع مهم نیست که دوستانی دارد یا نه، بلکه مهم این است که تصور کند در صورت نیاز می تواند روی کمک آنها حساب کند یا خیر (ویلز³، 1985).

حمایت اجتماعی یک کمک دوجانبه است که موجب خلق تصور مثبت از خود یا پذیرفتن خویشتن، احساس عشق و ارزشمندی می گردد و تمامی اینها به فرد فرصت خود شکوفایی و رشد می دهند. در طول دو دهه ی اخیر شواهدی چند در مورد رابطه ی بین حمایت اجتماعی و سلامتی به دست آمده است. افراد با ارتباطات اجتماعی بیشتر از سلامت بهتری برخوردارند. حمایت اجتماعی موجب خودپنداری مثبت و احساس امنیت بیشتر می گردد. حمایت اجتماعی افراد را برای مقابله با مشکلات آماده می کند و باعث تقویت رفتارهای مثبت و سازگارانه می شود (خرمی، 1379).

همچنین با توجه به مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی به نظر می رسد که این دو متغیر رابطه ای با هوش اخلاقی داشته باشند. همان طور که گفته شد هوش اخلاقی ابعادی مانند مسئولیت پذیری، تعهد، قبول اشتباهات خود و دیگران، اعتماد و همدلی را نیز می سنجد این ابعاد در مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی نیز وجود دارد پس اهمیت هوش اخلاقی و ارتباط آن با دو متغیر دیگر مشخص است.

با توجه به موارد فوق پژوهش گر به دنبال پاسخ گویی به این سؤال است که آیا هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری و حمایت اجتماعی در بین دانشجویان رابطه دارد یا خیر؟

¹ Glasser
² Sarafino
³ Wills

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش و جنبه های نوآوری آن

اهمیت نظری و عملی پژوهش

برای اینکه جامعه ای سالم و کارآمد داشته باشیم تا افراد انسان در آن سرشار از شور و نشاط، همراه با هدف و انگیزه باشند، فراهم کردن امکانات لازم و ایجاد فضای سالم و عاری از هرگونه مشکلات رفتاری، ضروری است. برای رسیدن به این هدف، ضروری است که برنامه های اصولی در زمینه ی سلامت جسمی و روانی و اخلاقی از افراد جامعه از سطح کودکی تا دوره ی نوجوانی به عمل آید (آراسته، 1390).

در جهان معاصر، این واقعیت تلخ، انکارناپذیر است که در فرهنگهای به ظاهر پیشرفته ی امروزی نه تنها خبری از تربیت حقیقی و برنامه ی انسان سازی و اخلاق نیست، بلکه به علت ضعف و شکست در این عرصه، حتی کسی به فکر آن هم نیست!! گوئی تمام آمال و آرزوهای نویسندگان مدینه ی فاضله در عصر ما تحقق یافته و انسان به کمال نوعی خود نائل آمده است! با این وصف نگاهی به اوضاع جوامع بشری نشان می دهد که آنچه قبل از همه به دست فراموشی سپرده شده است، تربیت اخلاقی و معنوی انسان است. تمامی نابسامانی های موجود در سطح جهانی و انواع رفتاری هایی که بشریت امروزه با آن دست به گریبان است، همگی ناشی از غفلت انسان از امر «تربیت» و سازندگی روحی و اخلاقی خویش است. انسان ظاهراً متمدن امروزی خود نیک می داند که در عرصه ی تسلط بر خود و امیال و کنشهای ناموزون خویش کمترین توفیقی به دست نیاورده است ولی هرگز این شکست بزرگ و اساسی را به روی خود نمی آورد و چنان وانمود می کند که گویی فاجعه ای به وجود نیامده و چیزی از دست نرفته است. اما در این میان بر هیچ فرد آگاهی پوشیده نیست که در این تمدنهای ظاهر فریب، آنچه قبل از همه به دست فراموشی سپرده شده همانا انسانیت و اخلاق است و گرنه کدام شخص منصف و عاقلی است که این همه بی بند و باری، ستم، وحشیت، فساد، انحراف، انحطاط، خودپرستی و تجاوز را بجای انسانیت بپذیرد و مسئله را حل شده تلقی نماید؟! آثار و تبعات سقوط اخلاقی تنها به گسترش ظلم و جنایت از سوی قدرتمندان بر علیه ملتهای دیگر محدود نمی شود. در داخل مرزهای همین کشورهای ظاهراً پیشرفته، مرگ ارزشهای اخلاقی سبب بروز بحران عظیم معنوی شده و پشت انسان جدید را خم کرده است. انسانی که فکر می کرد اگر قیدهای اخلاقی را زیر پا بگذارد و یکباره خود را از تمامی محدودیتهای اخلاقی و معنوی رها سازد، به سعادت موعود نائل خواهد آمد، اکنون چنان در برابر اساسی ترین مسائل حیات خود وامانده شده است که گاهی نمی داند در سر دوراهی «بودن» یا «نبودن» کدام یک را انتخاب کند و چرا؟ (سادات، 1380).

در شرایط کنونی رعایت نشدن برخی معیارهای اخلاقی، نگرانی های زیادی را در بخش های دولتی و غیر دولتی بوجود آورده است. سقوط معیارهای رفتاری پژوهشگران را واداشته تا در جستجوی مبنا های

نظری در این رابطه بوده تا بتوانند مسیر مناسب اجرایی آن را فراهم سازند. لذا یکی از عمده ترین دغدغه های مدیران کار آمد در سطوح مختلف، چگونگی ایجاد بسترهای مناسب برای عوامل انسانی شاغل در تمام حرفه هاست تا آن ها با حس مسئولیت و تعهد کامل به مسائل در جامعه و حرفه ی خود به کار بپردازند (تولایی، 1388).

اهمیت و طرح موضوع معنویت و اخلاق به ویژه هوش معنوی و اخلاقی ، از جهات مختلف در عصر جدید احساس می شود یکی از این ضرورتها در عرصه ی انسان شناسی توجه به بُعد معنوی و اخلاقی انسان از دیدگاه دانشمندان به ویژه کارشناسان سازمان جهانی بهداشت است که اخیراً انسان را موجودی زیستی روانی ، اجتماعی و معنوی اخلاقی تعریف می کند (بذر افشان، 1390).

ضرورت دیگر طرح این موضوع ظهور دوباره ی کشش معنوی و نیز جستجوی درک روشنیتر از ایمان و کاربرد آن در زندگی روزانه همچنین گسترده معنویت، اخلاق و مذهب در همه ی زوایای زندگی و نیز لزوم ارزیابی مجدد نقش اخلاق در سازمان ها و دانشگاهها ست. بی توجهی به سازندگی اخلاقی نه تنها جوامع شرق و غرب، بلکه حتی در میان جوامع اسلامی نیز این گرفتاری ها مشهود است. زیرا اخلاق عالیله ی اسلامی آن چنان که باید در بین مسلمانان قدر و اهمیت خود را بازیافته است. حال با توجه ، به آنچه درباره ی وضع موجود بحث شد ، می توان به اهمیت و ضرورت و فوریت گسترش اخلاق در میان قشرهای مختلف از جمله دانشجویان که نسل جوان هستند ، پی برد .

همچنین دانشگاه ها بیش از سایر سازمانها با نیروی انسانی در ارتباط و عهده دار تأمین و تربیت نیروی انسانی متخصص می باشند. بنابراین دانشگاه نیازمند فضایی است که در آن کارکنان ، اعضای هیأت علمی، مدیران و دانشجویان افرادی مسئولیت پذیر، دلسوز، درستکار و به طور کلی اخلاقی بار آیند و با تکیه بر انرژی درونی خود و با تلاش، از شکست نهراسند و آن را پلی برای رسیدن به پیروزی بدانند باید باور داشت مدیران دانشگاه و مدیریت منابع و امکانات لازم مسئولیت اداری دانشگاه را به عهده دارند، اولین کسانی هستند که با رفتار ، گفتار و کردار خود اصول اخلاقی را در سازمان رواج می دهند و تأثیر بسزایی در اعمال دانشجویان دارند بنابراین مدیران باید از نظر اخلاقی جوی سالم برای دانشجویان به وجود آورند .

سؤال از مسئولیت پذیری در ابتدا چنان ساده به نظر می رسد که گویا بشر از بدو تولد خلقت، مسئول بودن خود را پذیرفته و ضرورتی برای طرح آن وجود ندارد. اما هر انسانی با تعمق در وجود خود به پیچیده بودن موضوع مسئولیت انسان و ضرورت طرح آن پی می برد، زیرا هر انسانی به عنوان موجودی آزاد و مسئول در ارتباط با خود، طبیعت و انسان های دیگر قرار گرفته است و مسئولیت نقش اساسی در تعادل ارتباط میان این مجموعه دارد.